

Die vluchtelingen zijn er- profiteer er dan ook van!

Immigranten worden gezien als probleem, maar zie ze eens als oplossing. Zet ze in waar ze nodig zijn. Maar dan moet onze mindset wel om.

Een betoog van Leo Lucassen.

Leo Lucassen is directeur onderzoek van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis en hoogleraar aan de Universiteit Leiden.

Door Leo Lucassen

12 SEPTEMBER 2015

Zijn de vluchtelingen nu zeehondjes of wolven? De meeste voor- en tegenstanders van een ruimhartiger opvang zitten nog altijd opgesloten in het 'zelig of bedreigend' - denkraam. Maar vluchtelingen zijn meer dan het etiket dat ontvangende landen of hulporganisaties hen opplakken - hoe goedbedoeld soms ook. Zoals een Syrische vluchteling laatst een journalist toebeet: „Ik wil niet worden gereduceerd tot een hulpbehoevend slachtoffer, ik ben veel meer”. Daar had hij groot gelijk in.

De Syriërs en anderen die nu de perrons in Boedapest en München bevolken, zijn in de kracht van hun leven. Zij zijn vaak goed opgeleid en hebben lef en initiatief getoond door een lange en gevaarlijke reis te ondernemen teneinde de ellende thuis te ontvluchten, maar ook om in Europa hun leven weer op te bouwen. Want gezien de uitzichtloze situatie in Somalië, Irak, Afghanistan en Syrië zullen de meesten zich hier hoogstwaarschijnlijk permanent vestigen. Ook al zal een aantal de hoop op remigratie koesteren, de geschiedenis leert dat de werkelijkheid die verlangens vaak inhaalt.

Het is van belang om, nu zij toch hier zijn en hier zullen blijven, zoveel mogelijk te profiteren van hun menselijk kapitaal. Dat is in het belang van de nieuwkomers en in ons welbegrepen eigenbelang. Dat betekent dat we niet alleen opvangplekken moeten zoeken, maar dat we hen ook onmiddellijk moeten screenen op wat ze kunnen en willen. Welke opleiding hebben ze afgerond en met welke diploma's? Welke talen spreken ze? Welke bijscholing is er nodig en hoe kunnen we ervoor zorgen dat ze aan het werk komen in sectoren waar nu tekorten zijn? Dat scheelt uitkeringen, bevordert de integratie en versterkt de (vergrijzende) Europese economie.

Natuurlijk geldt dat niet voor iedereen. Mensen uit Somalië en Eritrea, landen waar onderwijs en normaal bestuur al decennia geleden zijn weggevaagd, kampen met grote integratieproblemen. Het zal minstens een generatie duren voordat zij zich een betere positie hebben verworven. Maar van veel anderen kan het menselijk kapitaal sneller worden benut. Deze visie lijkt langzaam maar zeker meer gehoor te krijgen. Zo verklaarde de baas van Daimler al zeer geïnteresseerd te zijn in goed opgeleide vluchtelingen. En ook werkgeversvereniging VNO-NCW liet onlangs weten met het kabinet te willen overleggen om te bekijken hoe vluchtelingen uit Syrië snel aan werk kunnen worden geholpen.

WAT WIL HET KABINET?

Het kabinet is bereid om asielzoekers met een vaste verdeelsleutel over EU-lidstaten te verspreiden, maar stelt als voorwaarde dat vluchtelingen alleen welkom zijn in Europa als ze eerst dicht bij huis worden opgevangen en geregistreerd, onder meer in Turkije, Jordanië en Libanon. Van daaruit kunnen ze in Europa worden uitgenodigd. Komen ze op eigen houtje, dan worden ze teruggestuurd. Diverse deskundigen hebben het plan al afgekeurd.

Veel landen, Nederland voorop, hebben echter geen goed *trackrecord* in dit opzicht. In de jaren negentig, toen de aantallen vluchtelingen bijna twee keer zo hoog waren als nu, duurde het jaren voordat beslissingen werden genomen op asielverzoeken. En ook daarna was er weinig oog voor wat de ex-vluchtelingen in huis hadden. Met als gevolg dat Iraanse chirurgen uit arren moede maar taxichauffeur werden of, erger, thuis op de bank verpieterden. Gelukkig doen hun kinderen het nu vaak bovengemiddeld goed op school, gestimuleerd door ouders die de waarde van onderwijs kennen. Maar intussen hebben we wel een hele generatie verloren laten gaan.

Een proactief arbeidsmarkt beleid zou een aanzuigende werking hebben en werd dus niet gevoerd. Deze mantra vormt samen met ‘precedentwerking’ een constante in het naoorlogs Nederlandse vreemdelingenbeleid.

Een land dat na de oorlog een efficiënt integratiesysteem heeft opgezet, is Israël. Dat zag zich namelijk geconfronteerd met een cultureel en taalkundig zeer gevarieerde immigrantenpopulatie (van Marokko tot Jemen tot Rusland). Wat je ook moge vinden van de staat Israël en de politieke en demografische gevolgen van de Aliyah voor de oorspronkelijke Arabische en Palestijnse bevolking aldaar, de bijna twee miljoen immigranten die zich daar

tussen 1948 en 1990 vestigden, hebben in hoge mate geprofiteerd van de centraal geregelde opvang.

Een optimale integratie en allocatie van menselijk kapitaal stonden daarbij centraal. Met name hoger opgeleiden kregen onmiddellijk een intensieve cursus Hebreeuws in de zogenoemde Ulpan scholen. Tegelijkertijd werden hun vaardigheden in kaart gebracht. Aanvankelijk opgevangen in ‘absorptie’ kampen en golfplaten huisjes, kregen de immigranten een bescheiden financiële ondersteuning met als tegenprestatie een actieve participatie in door de overheid aangeboden taalcursussen en bijscholing. Vervolgens werden ze verspreid over het land en daar geplaatst waar ze, mede gelet op hun beroepservaring, het meest nodig waren.

De braindrain voor Syrië kan, hoe cynisch wellicht ook, een braingain voor Europa betekenen

Dichter bij huis is er het voorbeeld van de 300.000 repatrianten uit Nederlands-Indië die na de oorlog massaal de wijk naar Nederland namen (3 procent van de toenmalige bevolking). Hoewel het eenzijdige assimilatiebeleid later veel kritiek heeft gekregen, was ook hier alles erop gericht hen zo snel mogelijk in huizen en aan het werk te krijgen. De regering, onder leiding van Drees, stond bepaald niet te wachten op deze vluchtelingen uit de voormalige kolonie. Het land (destijds 10 miljoen inwoners) was namelijk ‘overvol’ en Nederlanders werden actief aangespoord hun geluk overzee te zoeken. Achter de schermen deden bureaucraten er alles aan het aantal vluchtelingen, met name zij die te veel ‘Indisch bloed’ hadden, zo klein mogelijk te houden. Maar ‘*frontstage*’ benadrukte Drees dat het Nederlanders waren die terugkeerden naar het vaderland, vandaar de term ‘repatrianten’, ook al waren de meesten hier nog nooit geweest.

WAT WIL DE EUROPESE COMMISSIE?

De commissie stelt dat 160.000 asielzoekers uit Syrië, Eritrea en Irak worden herverdeeld over EU-landen. Daarnaast wil voorzitter Juncker een Europees terugstuurplan voor afgewezen asielzoekers, wil hij een noodfonds voor Afrika instellen en pleit hij voor de oprichting van een Europese grens- en kustwacht. Zijn voorstel om asielzoekers al tijdens hun procedure te laten werken echter, stuit op veel verzet.

Die positieve ‘spin’ van de overheid was hard nodig, want de woningnood was torenhoog en het land was bijna aan de bedelstaf na de aftocht van de Duitse troepen. De beslissing om 5 procent van de woningwetwoningen voor de Indische groep te reserveren, na de aanvankelijke opvang in contractpensions en kampen, leidde dan ook tot gemor onder de Nederlandse

bevolking. Tegenwoordig is overigens één op de tien sociale woningen voor vluchtelingen gereserveerd, maar de woningnood is dan ook vele malen kleiner dan die in de jaren vijftig. Aangezien de werkloosheid na de oorlog aanvankelijk steeg, tot 5 procent in 1952, spanden gemeentelijke arbeidsbureaus zich zeer in om de repatrianten zo snel mogelijk aan het werk te krijgen. Met speciale Indische adviseurs om de integratie op de arbeidsmarkt te bevorderen.

Natuurlijk zijn er grote politieke en culturele verschillen tussen deze twee voorbeelden en de huidige vluchtelingen. Ze hebben echter met elkaar gemeen dat het in ieders belang is (inclusief dat van de vluchteling zelf) om nieuwkomers zo snel mogelijk aan het werk te helpen en optimaal van hun kwaliteiten te profiteren. Of we nu staan te juichen bij de huidige komst van vluchtelingen of er fel tegen zijn, als ze er eenmaal zijn, profiteer er dan ook van. Want het mes snijdt hier aan twee kanten.

Een essentiële voorwaarde is wel dat we onze mindset drastisch moeten veranderen. Niet langer moeten we vluchtelingen primair als een probleem, bedreiging of object van naastenliefde beschouwen, maar allereerst moeten we hen zien als een bron van menselijk kapitaal. In het geval van de Syriërs, maar hetzelfde geldt voor veel Iraniërs en Irakezen, gaat het om overwegend hoogopgeleiden uit de rijkere bovenlaag wier woonwijken door Assad systematisch worden gebombardeerd, omdat hij hen als een bedreiging voor zijn dictatoriale regime beschouwt.

Het vergrijzende en demografisch krimpende Europa kan deze mensen goed gebruiken. Zo daalde de bevolking van Duitsland tussen 2010 en 2014 met 1,5 miljoen. De *braindrain* voor Syrië kan, hoe cynisch wellicht ook, een *braingain* voor Europa betekenen. Dan moet het mentale roer wel om. Zelfs indien dit jaar het aantal vluchtelingen van buiten Europa zou verdubbelen (in 2014: 470.000, van wie 122.000 Syriërs), dan maken ze over een paar jaar hooguit 1 procent van de Europese bevolking uit, inclusief de vluchtelingen die er al zijn. Mocht het aantal Syrische vluchtelingen echt in de miljoenen gaan lopen, dan zal de EU zich wellicht moeten herbezinnen. Maar voor het zover is, doet wie A zegt ('dit aantal accepteren we') er goed aan ook B ('zo snel mogelijk integreren') te zeggen.

Rest de vraag wat te doen met degenen die niet worden erkend als vluchteling. Een oplossing die duizenden doden scheelt en mensmokkelaars het brood uit de mond stoot, is hen gewoon toelaten, maar het sociale verzekeringsstelsel afschermen. De grens dus niet aan de buiten-, maar aan de binnenkant. Als ze een baan vinden en premies betalen, bouwen ze vanzelf geleidelijk sociale rechten op. De honderden miljoenen die we nu uitgeven aan de bewaking

van de buitengrenzen door Frontex en aan symbolische hekken, kunnen we dan inzetten voor een goede controle van de arbeidsmarkt - teneinde te voorkomen dat de nieuwe arbeidsmigranten door werkgevers worden uitgebuit en autochtonen oneerlijke concurrentie wordt aangedaan.

Luchtfietserij? Het is in wezen niet anders dan de vrijheid van beweging en toegang tot de arbeidsmarkt die we binnen de EU al kennen. En dat werkt heel redelijk. Zo hebben sinds 1 januari 2014 Roemenen en Bulgaren geen werkvergunning meer nodig, maar het door Lodewijk Asscher in september 2013 in een paginagrote ingezonden brief voorspelde 'breken van de dijken' is uitgebleven.

Dat is niet zo vreemd, want zij die hier geen werk vinden, hebben niet zomaar recht op een uitkering en merken dat het leven in West-Europa erg duur is. Dit leidt tot veel pendelen; alleen degenen die succesvol zijn op de arbeidsmarkt kunnen het zich veroorloven zich permanent te vestigen. De houdbaarheid van het sociale stelsel komt niet in gevaar. Sterker nog, per saldo blijken Oost-Europeanen netto bij te dragen aan het sociale stelsel.

Is een uitbreiding van dit interne EU-principe politiek onhaalbaar is, dan valt wat betreft arbeidsmigranten te denken aan het (Canadese) puntensysteem of aan een green card-stelsel. Duidelijk is in ieder geval dat het huidige beleid vooral onbedoelde effecten heeft. Het houdt arbeidsmigranten niet tegen, maar voorkomt vooral dat ze niet meer weggaan - ook als ze niet aan de bak komen. Daarvoor hebben ze te veel betaald aan mensensmokkelaars en te grote risico's genomen. In plaats van door te gaan op de weg van afschrikking, is de huidige vluchtelingencrisis een uitgelezen kans het Europese migratiebeleid fundamenteel te herijken.

Leo Lucassen is directeur onderzoek van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis en hoogleraar aan de Universiteit Leiden.